

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Bukhara City

بخارا از بزرگ‌ترین شهرهای فرارود و یکی از کانون‌های دانش و ادب ایران پس از اسلام است. از ۸۹۲ م. تا ۹۹۹ م. پایتخت سامانیان بود. بخارا به عنوان مرکز حکومت سامانیان، شهر علم و فرهنگ بود. پس از اسلام سه شهر عمده خراسان از نظر سیاسی و علمی اهمیت یافتند؛ اول مرو، که مرکز حکومت مأمون بود و دوم نیشابور که در زمان طاهریان قدرت یافت و سوم بخارا که در زمان سامانیان به اوج اقتدار رسید. در ۱۰۲۷ سلجوقیان آن را تصرف نمودند. در ۱۲۱۹ توسط چنگیز فتح و ویران شد و در ۱۳۸۳ در تصرف تیمور لنگ درآمد. بعد در ۱۵۰۵ در تصرف ازبکان که از نوادگان تیمور بودند (شیبانیان) و به عنوان پایتخت خانات بخارا درآمد، نادرشاه افشار در ۱۷۴۰ میلادی این منطقه را به تصرف خود درآورد ولی با مرگ او حکومت دوباره به ازبکان شیبانی رسید و در نیمه‌های سده نوزدهم میلادی روس‌ها با غلبه بر خان بخارا آن را پیوست امپراتوری خود کردند. پس از آن اگرچه خان بخارا حاکم تشریفاتی این شهر بود ولی در حقیقت جزئی از خاک روسیه به‌شمار می‌رفت.

نخستین روزنامه فارسی آسیای میانه با نام بخارای شریف در سال ۱۲۹۰ خورشیدی در بخارا منتشر شد. دیگر روزنامه‌های نخستین بخارا که به فارسی تاجیکی بود، سمرقند، آینه، صدای فرغانه و صدای ترکستان بودند. همچنین در ابتدای سده بیستم، در قلمرو بخارا به دنبال تلاش‌های معارف پروران، نهضت تجدد گرایان ظهور کرد که با نام‌های بخاراییان جوان و جدیدها مشهور شد. بخارا از کهن‌ترین شهرهای فرارود است که خود شهر بیش از ۲۵۰۰ سال پیشینه دارد ولی پیشینه ماندن انسان‌ها در محلی که این شهر بر آن بنا شده به هزاره دوم پیش از میلاد

می‌رسد. بخارا در کنار جادهٔ ابریشم قرار گرفته و کامل‌ترین نمونهٔ یک شهر در سده‌های میانی در منطقهٔ آسیای مرکزی به‌شمار می‌رود که نمای تاریخی باستانی آن تا اندازهٔ زیادی دست‌نخورده مانده‌است. از مهم‌ترین بناهای تاریخی واقع در آن آرامگاه امیر اسماعیل سامانی که از شاهکارهای معماری مسلمانان در سدهٔ دهم میلادی به‌شمار می‌رود و شمار زیادی مدرسه متعلق به سدهٔ هفدهم میلادی است. هستهٔ تاریخی مرکزی بخارا در فهرست میراث تاریخی جهانی بشر یونسکو به ثبت رسیده‌است. بخارا زمستان‌های بسیار سرد و تابستان‌های بسیار گرمی دارد. میانگین بارش سالانه شهر بسیار پایین است. دمای هوا در مرداد ماه به اوج خود (نزدیک ۵۰ درجه سلسیوس) می‌رسد. بخارای شریف از لقب‌های بخارا است که به دلیل وجود مراکز فقهی و فرهنگی فراوان و حضور بزرگان دینی بسیار در آن این عنوان بدان گفته می‌شود.

سامانیان که می‌خواستند امپراتوری ساسانی را زنده کنند در اندیشه تبدیل بخارا به تیسفونی دیگر بودند. از این رو بود که به پیشگامی اسماعیل سامانی کوشیدند تا بخارا را پایگاه زبان، هنر، فرهنگ و تمدن ایرانی سازند. بخارای سامانیان رفته رفته در فرهنگ با بغداد به رقابت پرداخت در این باره بیتی منسوب به رودکی است:

امروز به هر حالی، بغداد بخارا است

کجا میر خراسان است، پیروزی آنجاست

همان بیتی است که حافظ شیرازی در آن می‌گوید که:

اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را

به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را

روزگار سامانیان، دوره طلایی بخارا به‌شمار می‌رود، اما این شهر پس از منقرض شدن این سلسله نیز اهمیتش را از دست نداد. برای نمونه، عظاملک جوینی، مورخ نام‌دار قرن هفتم هجری، سال‌ها پس از انقراض آنان، بخارا را چنین توصیف می‌کند: بخارا از بلاد شرقی قبه اسلام است و در میان آن نواحی به مثابت مدینه السلام. سواد آن به بیاض نور علما و فقها آراسته و اطراف آن به طرف معالی پیراسته و از قدیم باز در هر قرنی مجمع نحایر علمای هر دین آن روزگار بوده است. بخارا در دوره‌های گوناگون تاریخی تا پیش از حضور سیاسی روس‌ها در آسیای میانه، به دلیل وجود مراکز مختلف علوم دینی در آن، با نام «بخارای شریف» شناخته می‌شد.